

LUTOSŁAWSKI WINCENTY – filozof, uczeń G. Teichmüllera, znawca myśli Platona, kontynuator pol. idei mesjanistycznej, propagator etycznego ruchu odrodzenia narodowego, ur. 6 VI 1863 w Warszawie, zm. 28 XII 1954 w Krakowie.

W latach 1887–1881 uczył się w Mitawie w Inflantach w gimnazjum klasycznym z niem. językiem nauczania. Po maturze rozpoczął studia chemiczne na politechnice w Rydze. Po trzech semestrach przeniósł się na uniwersytet w Dorpacie (dziś Tartu w Estonii), który wówczas, jak na uniwersytet w imperium ros. (jednak z niem. językiem wykładowym, ponieważ warstwy intelektualne ówczesnych Inflant były niem., a z nich wywodziła się większość kadry profesorskiej oraz studentów), cieszył się dość dużą autonomią. W 1883 robiąc przerwę w studiach L. odbył roczną podróż do Włoch, Szwajcarii i Francji. W 1884 wznowił naukę na Uniwersytecie Dorpackim gdzie obok chemii rozpoczął na Wydziale Historyczno-Filologicznym studia filozoficzne pod kierunkiem sławnego już wówczas filozofa Teichmüllera. Dyplom licencjacki z filozofii uzyskał w 1885 na podstawie rozprawy – nie drukowanej – o pedagogicznych poglądach M. E. de Montaigne’a. W Paryżu przez rok studiował języki romańskie w École Pratique des Études. Następnie odbył podróż do Londynu, a później do Hiszpanii (tu ożenił się z pisarką Z. Pérez Eguía y Casanova). W 1887 na uniwersytecie w Dorpacie uzyskał stopień magistra filozofii na podstawie pracy porównawczej o Platonie, Arystoteles i N. Machiavellim. Pomimo, że stopień ten dawał prawo do ubiegania się o stanowisko docenta uniwersytetu, starania L. w Dorpacie, a potem w Moskwie, pozostały bezowocne. Wobec czego spędził rok w londyńskiej bibliotece British Museum, zapoznając się z olbrzymią literaturą przedmiotu dotyczącą logiki Platona. Badania nad rozwojem filozofii Platona kontynuował w następnych latach. W 1890 uzyskał stanowisko docenta na uniwersytecie w Kazaniu, gdzie wykładał logikę, psychologię oraz historię filozofii. Jego wykład inauguracyjny zawierał pogląd na temat szczególnej roli historii filozofii wśród dyscyplin filozoficznych. W 1893 udał się w podróż po Europie Zach., w British Museum kontynuował prace nad Platonem. Następnie wyjechał do USA, gdzie poznał W. Jamesa. W 1895 osiedlił się wraz z żoną w Hiszpanii. W 1898 uzyskał doktorat (na podstawie rozprawy *Ueber die Grundvoraussetzungen und Consequenzen der individualistischen*

Weltanschauung, He 1898) na uniwersytecie w Helsinkach – jedynej wówczas jeszcze nie zrusyfikowanej szkole wyższej w ros. imperium.

W 1899 rozpoczął wykłady z filozofii w Katedrze Filozofii UJ jako docent prywatny, mimo wcześniej obiecanej profesury. W 1901 wykłady te zostały zawieszono z powodu zastrzeżeń co do ich treści oraz ekscentrycznego zachowania L. Nie znalazły uznania także jego osiągnięcia w zakresie dziejów platonizmu (z wynikami badań L. nie zgadzał się S. Pawlicki). Wówczas L. przeniósł się do Szwajcarii, gdzie uzyskał prawo wykładania na uniwersytetach w Lozannie i w Genewie (1901–1902).

W 1899 L. nawiązał współpracę z działaczami Ligi Narodowej (Z. Balickim, R. Dmowskim, J. L. Popławskim) i niebawem został przyjęty w poczet jej członków. W latach 1904–1906 L. wykładał literaturę pol. na University College w Londynie. Otrzymał zaproszenie na cykl wykładów o Polsce w USA, gdzie w kilkunastu miejscowościach w latach 1907–1908 wygłosił ponad 100 odczytów. W 1908 zamieszkał w Warszawie i rozpoczął działalność odczytową. W latach 1912–1916 prowadził wykłady w Genewie, a w latach 1916–1919 w Paryżu. Utrzymywał kontakty z H. Bergsonem. Podczas I wojny światowej pisał w sprawie polskiej liczne artykuły do prasy franc., ang. i amer. W 1919 został wezwany do Polskiego Biura Prac Kongresowych w Wersalu. W 1920 otrzymał nominację na prof. zwyczajnego w zakresie filozofii na wskrzeszonym Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, gdzie pracował do przejścia na emeryturę. Ostatnie lata życia spędził w Krakowie, gdzie na UJ wykładał metafizykę (1946/1947) oraz filozofię Platona (1947/1948).

Główne dzieła L.: *O logice Platona* (I–II, Kr 1891–1892, I: *O tradycji tekstu Platona*, II: *Dotychczasowe poglądy na logikę Platona i zadania dalszych badań nad tym przedmiotem*); *O pierwszych trzech tetralogiach dzieł Platona* (Kr 1896); *The Origin and Growth of Plato's Logic. With an Account of Plato's Style and of the Chronology of His Writings* (Lo 1897, Hi 1983); *Platon jako twórca idealizmu* (Wwa 1899); *Źródła pesymizmu* (Kr 1899); *Z dziedziny myśli. Studja filozoficzne. 1888–1899* (Kr 1900); *Wykłady Jagiellońskie* (I–II, Kr 1901–1902); *The Polish Nation* (Be 1908); *Nieśmiertelność duszy i wolność woli* (Wwa 1909; rozszerzone wyd. pt. *Nieśmiertelność duszy. Zarys metafizyki polskiej*, Wwa 1925³); *Religia w życiu*

narodowym (Wwa 1909); *Na drodze ku wielkiej przemianie* (Wwa 1912); *Volonté et liberté* (P 1913); *Bolszewizm a Polska* (Wl 1920); *Praca narodowa. Program polityki polskiej* (Wl 1922); *The World of Souls* (Lo 1924); *Pewniki polityki polskiej, zarys dogmatyki narodowej* (Szamotuły 1926); *Pre-existence and Reincarnation* (Lo 1928); *The Knowledge of Reality* (C 1930); *Jeden łatwy żywot. Autobiografia* (Wwa 1933); *Posłannictwo polskiego narodu* (Wwa 1939). Wydano także: *Rozwój potęgi woli* (Wr 1992); *Praca narodowa* (Wwa 1998); *Metafizyka*, wyd. T. Mróz (Drozdowo 2004).

Zainteresowania naukowe L. w najogólniejszym zarysie przebiegały dwutorowo. Prowadził badania nad dziełami Platona. Efektem tych badań były prace (najważniejsze to *O pierwszych trzech tetralogiach dzieł Platona* oraz *The Origin and Growth of Plato's Logic*), w których L. ustalił – do dziś nie podważoną – chronologię dialogów Platona. Tym samym dał podstawę do przedstawienia drogi rozwoju Platońskiej myśli, a przez to do należytego jej zrozumienia. Ustalenia te przeprowadził metodą filologiczną, polegającą na analizie charakterystycznych cech stylu pisarskiego. Metodzie tej nadał nazwę stylometrii. Ustalając chronologię dzieł Platona, wyodrębnił następujące okresy rozwojowe jego filozofii (za: T. Mróz): 1) okres sokratejski (dialogi Platońskie w następującej kolejności: *Apologia*, *Eutyfron*, *Charmides*, *Laches*, *Protagoras*, *Menon*, *Eutydem*, *Gorgiasz*); 2) początki teorii idei (pierwsza grupa platońska: *Kratylos* – napisany w 387, a więc jeszcze przed założeniem Akademii, *Uczta*, *Fedon*, *Państwo* – księga I); 3) średni platonizm (*Państwo*, księgi: II–IV, księgi: V–VII, księga X; *Fajdros*); 4) reforma logiki (*Teajtet*, *Parmenides*); 5) nowa teoria nauki (*Sofista*, *Polityk*, *Fileb*); 6) ostatnie dzieła (*Timajos*, *Kritias*, *Prawa*); po *Fajdrosie*, a przed napisaniem *Teajteta* i *Parmenidesa*, tj. między 379 a 367 przed Chr., ustalił L. wystąpienie dwunastoletniej przerwy w pisaniu, spowodowanej całkowitym poświęceniem się nauczaniu w Akademii. Powyższe ustalenia wniosły istotny wkład do światowych badań nad Platonem, ugruntowały pozycję L. w środowisku filozoficznym, sprawiając, że stał się ówczesnie najbardziej znanym pol. filozofem za granicą (zwł. w krajach anglosaskich).

Obok zgłębiania myśli Platońskiej, podjął myśli pol. mesjanistów romantycznych, traktując ją jako trwały element filozofii narodowej. Akcentował wychowawczy aspekt pol. myśli i literatury romantycznej.

Opierając się na J. Słowackiego koncepcji „ewolucji z ducha”, przeciwstawił ją darwinowskiej „ewolucji z ciała”. Uważał, że akty osobowe nie podlegają żadnym determinizmom zewnętrznym.

Za najwyższą formę istnienia uważał naród. Narody tworzą hierarchię, na szczycie której znajduje się naród pol. Polsce przypadła misja poprowadzenia ludzkości ku lepszej przyszłości. („Wewnętrzna pewność istnienia Boga i jego ustawicznego działania na nas jest faktem psychologicznym i nie da się logicznie uzasadnić, ani też nie potrzebuje logicznego uzasadnienia. Jest to pewnik najważniejszy polskiego poglądu na świat. Z tym wiąże się wiara w wielkie powołanie polskiego narodu i w olbrzymią doniosłość tego objawienia, które Bóg nam dał nie tylko przez pisma wieszczów, lecz także przez czyny bohaterów naszych” – *Jeden łatwy żywot*, 331). Aby Polacy to zadanie mogli wypełnić, potrzebna jest wielka narodowa przemiana, prowadząca do osiągnięcia świadomości narodowej. Dokonać tego można w trzech etapach, w trakcie których zbiorowość, nazywana przez L. rodem, przeżywa miłość. Jest to miłość do tego, co fizyczne, do tego, co Boskie oraz do tego, co narodowe. Osiągnięcie tej ostatniej miłości umożliwia rozpoznanie miejsca swojego narodu w planach opatrności Bożej. Celem działalności poszczególnych narodów jest realizacja idei wolności. Konflikty między narodami biorą się stąd, że niektóre narody realizują zamiast idei wolności ideę autokratyzmu.

Naród definiował L. jako wspólnotę duchową jednostek podobnych do siebie i świadomych tego podobieństwa, zjednoczonych w dążeniu do spełniania kulturowego i społecznego powołania. Za twórców prawdziwej kultury uważał nie artystów i pisarzy, którym zarzucał (stosowało się do głównie do pisarzy jego epoki) szerzenie pesymizmu, lecz elitę filozofów, którzy są w stanie połączyć własne koncepcje z osiągnięciami ludzkości. Wychowanie narodowe ma na celu wydobycie z jednostki szlachetnych cech osobowości.

Swoje zasady filozoficzne L. wcielał w życie. Zakładał, nawiązujące do tradycji filareckiej, towarzystwa wychowawcze, które nazywał Stowarzyszeniem Elsów. Skupiały się one w tzw. kuźnicach, działających w Polsce, Anglii, Francji, Szwajcarii, Algierii, w których propagował etyczny ruch odrodzenia narodowego. L. swoimi wykładami skupionymi wokół idei mesjanistycznych nie zyskiwał uznania wśród modernistycznie nastawionych

współczesnych mu intelektualistów. W filozofii L. po raz ostatni w XX w. podjęty został romantyczny mesjanizm – nie tylko jako system etyczny postulujący realizację ideału narodowego, ale także jako system filozoficzny. To jego interpretacja mesjanizmu sprawiła, że w świadomości społecznej odmienne koncepcje romantycznych poetów i filozofów utrwaliły się pod wspólną nazwą „mesjanizm”.

S. Jarociński, *Wincenty L. Materiały do monografii*, Kr 1967; T. Czeżowski, PSB XVIII 153–156 (bibliogr.); W. Jaworski, *L. interpretacja platonizmu*, SF 20 (1976) z. 5, 137–145; W. Groblewski, *W poszukiwaniu sensu dziejów. Zarys koncepcji historiozoficznej Wincentego L.*, w: *Idee a rzeczywistość. Z badań nad tradycją filozoficzną*, Pz 1980, 101–140; W. Jaworski, *Eleuteryzm i mesjanizm. U źródeł filozofii społecznej Wincentego L.*, Kr 1994; J. J. Jadacki, *Wincenty L. 6.06.1863 (Warszawa) – 17.04.1954 (Kraków)*, Odra 39 (1999) z. 1, 41–53; R. Palacz, *Wincenty L., czyli filozofia między narodową metafizyką a Platonem*, w: tenże, *Klasycy filozofii polskiej*, Wwa 1999, 285–298; *Filozofia i mistyka Wincentego L.*, Wwa 2000; B. Truchlińska, *Filozofia narodu W. L.*, w: tenże, *Filozofia polska. Twórcy – idee – wartości. Wybrane zagadnienia z dziejów myśli polskiej*, Ki 2001, 41–46; J. Bigaj, *Wpływ ewolucyjnej interpretacji platonizmu oraz metody stylometrycznej Wincentego L. (1863–1954) na późniejsze badania nad filozofią starożytną*, *Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej* 48 (2003), 19–36; T. Mróz, *Wincenty L. Polskie badania nad Platonem*, Zielona Góra 2003 (bibliogr.); R. Zaborowski, *Wincenty L. – człowiek i dzieło*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 49 (2004) z. 1, 65–81.

Teresa Zawojcka